

JANUSZ GIERSZEWSKI*
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

INTERDISCYPLINARNOŚĆ CZY MONODYSCYPLINARNOŚĆ NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE?

Interdisciplinarity or monodisciplinarity in security sciences?

ABSTRAKT: Artykuł podejmuje analizę dylematu interdyscyplinarności i monodyscyplinarności w naukach o bezpieczeństwie, wskazując ich istotne cechy, zalety oraz ograniczenia. Zbadano, w jaki sposób interdyscyplinarne podejście może wzbogacić analizę złożonych problemów bezpieczeństwa, takich jak wojny hybrydowe czy cyberbezpieczeństwo, jednocześnie podkreślając znaczenie głębi i precyzji oferowanej przez monodyscyplinarność. W artykule zaproponowano model hybrydowy, który integruje elementy obu podejść, dostosowując je do dynamicznych wyzwań bezpieczeństwa i specyfiki nauk o bezpieczeństwie.

SŁOWA KLUCZOWE: interdyscyplinarność, monodyscyplinarność, nauki o bezpieczeństwie, nauki społeczne, modele organizacji wiedzy

ABSTRACT: The article examines the dilemma of interdisciplinarity and monodisciplinarity in security sciences, highlighting their essential features, advantages, and limitations. It explores how an interdisciplinary approach can enrich the analysis of complex security issues such as hybrid warfare and cybersecurity, while emphasizing the importance of the depth and precision offered by monodisciplinarity. The article proposes a hybrid model that integrates elements of both approaches, adapting them to the dynamic challenges of security and the specificity of security sciences.

KEYWORDS: interdisciplinarity, monodisciplinarity, security sciences, social sciences, knowledge organization models

WPROWADZENIE

Sytuacja problemowa

Nauki o bezpieczeństwie, będąc stosunkowo młodą dyscypliną w strukturze nauk społecznych, stoją przed dylematem: jak skutecznie odpowiedzieć na wielowymiarowe wyzwania współczesnego świata, zachowując jednocześnie własną tożsamość naukową? W obliczu zagrożeń takich jak wojny hybrydowe, masowe migracje, kryzysy zdrowotne czy zmiany klimatyczne, które są z natury złożone i dynamiczne, pojawia się potrzeba stosowania interdyscyplinarnego podejścia. Integracja perspektyw z różnych dyscyplin, takich jak

* Prof. dr hab. Janusz Gierszewski, Pomeranian University in Słupsk, Słupsk, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-8420-7900> janusz.gierszewski@upsl.edu.pl

Copyright (c) 2025 Janusz Gierszewski. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

psychologia, socjologia, nauki polityczne i administracji oraz technologia, oferuje możliwość bardziej kompleksowej analizy i lepszego rozumienia współczesnych problemów bezpieczeństwa.

Jednak interdyscyplinarność, pomimo swoich zalet, niesie ze sobą ryzyko fragmentacji wiedzy oraz utraty głębi badawczej. Z kolei monodyscyplinarność, choć bardziej skoncentrowana na rozwijaniu specyficznych teorii i metod badawczych, oferuje tożsamość dyscypliny i precyzję analityczną, co jest szczególnie istotne w badaniach nad bezpieczeństwem narodowym, strategią obronną czy analizą ryzyka. Niemniej jednak, podejście monodyscyplinarne może nie w pełni odpowiadać na nowe, interdyscyplinarne wyzwania, które wymagają uwzględnienia różnorodnych perspektyw.

Współczesne nauki o bezpieczeństwie znajdują się na przecięciu tych dwóch podejść — interdyscyplinarne i monodyscyplinarne. Z jednej strony muszą dostosowywać się do dynamicznie zmieniających się realiów i potrzeb badawczych, a z drugiej strony — zachować własną, autonomiczną strukturę teoretyczną i metodologiczną. Taki stan rzeczy rodzi pytanie: czy nauki o bezpieczeństwie powinny zmierzać w kierunku modelu interdyscyplinarne, czy też rozwijać się jako dyscyplina monodyscyplinarne, ewentualnie poszukując modelu hybrydowego, który łączy najlepsze cechy obu podejść?

W kontekście globalnych wyzwań nauki o bezpieczeństwie muszą odnaleźć optymalny balans między integracją interdyscyplinarne a zachowaniem wewnętrznej spójności i autonomii, co wymaga nie tylko refleksji teoretycznej, ale także praktycznych analiz ich miejsca w naukach społecznych.

CELE BADAŃ

Cel główny badań

Poznanie czy nauki o bezpieczeństwie są naukami interdyscyplinarne czy monodyscyplinarne, oraz zbadanie konsekwencji tego wyboru dla tożsamości i rozwoju tej dyscypliny.

Cele szczegółowe badań

1. Poznanie zalet i ograniczeń podejścia interdyscyplinarne w naukach społecznych.
2. Ocena znaczenia monodyscyplinarności w kształtowaniu tożsamości nauk o bezpieczeństwie.
3. Propozycja modelu hybrydowego dla nauk o bezpieczeństwie, łączącego interdyscyplinarne i monodyscyplinarne.

PROBLEMY BADAWCZE

Główny problem badawczy

W jaki sposób nauki o bezpieczeństwie mogą integrować interdyscyplinarne podejście w analizie złożonych problemów, jednocześnie zachowując specyfikę dyscypliny monodyscyplinarnej?

Szczegółowe problemy badawcze

1. Jakie są cechy interdyscyplinarności i monodyscyplinarności w naukach społecznych?
2. W jaki sposób interdyscyplinarne podejście może wzbogacić analizę złożonych problemów w naukach o bezpieczeństwie?
3. Jakie ograniczenia wynikające z monodyscyplinarności należy uwzględnić w kontekście integracji interdyscyplinarnego podejścia w naukach o bezpieczeństwie?

HIPOTEZY BADAWCZE

Hipoteza główna

Założono, że nauki o bezpieczeństwie mogą skutecznie integrować interdyscyplinarne podejście w analizie złożonych problemów, jednocześnie zachowując swoją tożsamość jako dyscyplina monodyscyplinarna poprzez wypracowanie modelu hybrydowego, który łączy podejście interdyscyplinarne z monodyscyplinarnym.

Hipotezy szczegółowe

Interdyscyplinarność w naukach społecznych charakteryzuje się integracją różnorodnych perspektyw badawczych, umożliwiając kompleksowe rozwiązywanie problemów, podczas gdy monodyscyplinarność wyróżnia się wyspecjalizowanymi metodami, zapewniającymi szczegółową eksplorację wąsko określonych obszarów badawczych.

Interdyscyplinarne podejście pozwala naukom o bezpieczeństwie na skuteczniejsze reagowanie na złożone wyzwania, takie jak wojny hybrydowe czy masowe migracje, poprzez integrację wiedzy z różnych dyscyplin, takich jak socjologia, psychologia czy nauki o zarządzaniu i jakości.

Monodyscyplinarność w naukach o bezpieczeństwie, pomimo swojej szczegółowej analizy i strukturalnej spójności, może ograniczać zdolność do adaptacji wobec dynamicznych, wielowymiarowych problemów, takich jak cyberbezpieczeństwo czy globalne zmiany klimatyczne, których rozwiązanie wymaga podejścia interdyscyplinarnego.

METODY BADAWCZE

Artykuł wykorzystuje metody krytycznej analizy literatury przedmiotu, analizy porównawczej, syntezy, abstrahowania oraz podejście systemowe. Krytyczna analiza literatury i losowo dobranych rozpraw doktorskich i habilitacyjnych pozwoliła na ocenę faktycznego wykorzystania interdyscyplinarnych i monodyscyplinarnych metod badawczych w naukach o bezpieczeństwie. Na podstawie tej analizy zidentyfikowano niezgodności między deklarowanym podejściem interdyscyplinarnym a faktycznie stosowanymi metodami, co wzbogaciło wnioski o praktyczne obserwacje.

Analiza została zastosowana w celu wskazania istotnych cech interdyscyplinarności i monodyscyplinarności, synteza umożliwiła integrację wyników w spójne wnioski, abstrahowanie pozwoliło na wyłonienie uniwersalnych zasad wyboru metod w naukach o bezpieczeństwie, a metoda porównawcza była ważna w zestawieniu tych dwóch podejść. Dodatkowo, analiza krytyczna rozpraw pozwoliła na ocenę realnych zastosowań teoretycznych modeli badawczych oraz na sformułowanie rekomendacji dotyczących rozwoju modelu hybrydowego. Wszystkie te metody przyczyniły się do rozwiązania postawionych problemów badawczych i weryfikacji hipotez.

Interdyscyplinarność: zalety i ograniczenia

Złożone zagadnienia rozwoju wiedzy naukowej są podejmowane wieloaspektowo w ramach klasyfikacji i metodologii nauk. Ich analiza implikuje ontologiczne, epistemologiczne, antropologiczne i aksjologiczne konteksty¹. Według Małgorzaty Kity, interdyscyplinarność polega na wymianie i integracji pojęć, metod oraz danych pomiędzy różnymi dyscyplinami naukowymi, co czyni ten proces złożonym i wymagającym². Z jednej strony mamy do czynienia z narastającą specjalizacją prowadzonych badań szczegółowych, z drugiej zaś z wyłanianiem się zjawisk, procesów, problemów, które domagają się wielostronnego oglądu i wyjaśniania z różnych perspektyw teoretycznych.

¹ J. Gierszewski, *Wokół uniwersum nauk o bezpieczeństwie*, Difin Warszawa 2023, s. 80.

² M. Kita, „Razem”: *konsiliencja, interdyscyplinarność, transdyscyplinarność*, w: *Transdyscyplinarność badań nad komunikacją medialną*, t. 1: Stan wiedzy i postulaty badawcze, red. M. Kita, M. Ślawska, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012, s. 11–30.

Rafał Włodarczyk i Wiktor Żłobicki zwracają uwagę na złożoną dynamikę w definiowaniu granic pomiędzy dyscyplinami naukowymi³. Proklamowanie tych granic jest uznawane za racjonalne i potrzebne, gdyż pozwala na lepszą organizację wiedzy oraz precyzyjne definiowanie przedmiotu badań w obrębie wydzielonych pól. Jednak kluczowe jest podkreślenie, że granice te nie są sztywne i mogą być przekraczane, co sprzyja rozwojowi badań o zintegrowanym charakterze.

W naukach monodyscyplinarnych funkcjonuje wspólny paradygmat, determinujący sposoby formułowania problemów, wyboru metod i interpretacji wyników. Podejście to jest ważne dla postępu w ramach ustalonego paradygmatu, ale ogranicza możliwość wprowadzania radykalnych zmian teoretycznych⁴.

Interdyscyplinarność, choć z założenia integruje perspektywy różnych dyscyplin, napotyka liczne wyzwania, które wynikają zarówno z jej strukturalnych ograniczeń, jak i praktycznego zastosowania. Autorzy wskazują, że zjawisko to, zamiast być w pełni funkcjonalnym narzędziem naukowym, często bywa nadużywane lub traktowane jako intelektualna moda⁵. Krytycy twierdzą, że interdyscyplinarność nie zawsze prowadzi do synergii wiedzy, a bywa redukowana do prostego sumowania treści z różnych dziedzin, co może skutkować powierzchownością analizy.

Jednym z głównych problemów interdyscyplinarności jest brak jednorodnego języka i narzędzi, które umożliwiłyby skuteczną współpracę między dyscyplinami. Z obserwacji jako recenzenta rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, mogę przyjąć, że brak jest rzeczywistej integracji wiedzy, a autorzy zamykają się we własnych specjalizacjach. Zamiast oferować rozwiązanie problemów współczesnej nauki, interdyscyplinarność często prowadzi do fragmentaryzacji, gdzie każdy badacz skupia się na swoim wycinku rzeczywistości, bez realnej współpracy.

W odpowiedzi na wyzwania związane z interdyscyplinarnością pojawiają się alternatywne koncepcje, takie jak multidyscyplinarność, transdyscyplinarność czy

³ Zob. R. Włodarczyk, W., Żłobicki, (red.), *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki*, Impuls Kraków 2011.

⁴ T. S. Kuhn, *Struktura rewolucji naukowych*, Warszawa: Aletheia, 2001, s. 23-25.

⁵ M. P. Markowski, *Efekt inskrypcji. Jacques Derrika i literatura*, Bydgoszcz 1997, za: M. Dudzikowa, Sytuacja problematyczna interdyscyplinarności w naukach społecznych i humanistycznych (z kryzysem w tle), w: A. Chmielewski, M. Dudzikowa, A. Grobler (red.), *Interdyscyplinarnie o interdyscyplinarności. Między ideą a praktyką*, Kraków 2012, s. 19.

unidyscyplinarność⁶. Multidyscyplinarność odnosi się do równoległego stosowania wiedzy z różnych dyscyplin, jednak bez ich faktycznej integracji. Transdyscyplinarność wykracza poza granice pojedynczych dyscyplin, tworząc uniwersalne modele i kategorie, które mogą być stosowane w szerokim kontekście. Z kolei unidyscyplinarność proponuje powrót do jednorodnej wizji nauki jako całości, unikając fragmentaryzacji dyscyplinarnej.

Interdyscyplinarność w naukach o bezpieczeństwie, będąca integracją perspektyw badawczych z różnych dziedzin, zyskała znaczną popularność jako narzędzie do analizy złożonych problemów, takich jak wojny hybrydowe, cyberbezpieczeństwo czy zarządzanie kryzysowe. Pozwala na wieloaspektowe podejście do zagadnień, które przekraczają granice tradycyjnych dyscyplin naukowych. Przykłady takich podejść obejmują badania nad wpływem dezinformacji, które wymagają połączenia wiedzy z psychologii, socjologii, nauk politycznych i administracji czy technologii informacyjnych.

Jednak interdyscyplinarność nie jest pozbawiona ograniczeń. Zintegrowanie wielu dyscyplin często prowadzi do rozmycia głębi analizy, ponieważ badania mogą koncentrować się na szerokości perspektyw, kosztem szczegółowego zrozumienia danego problemu w ramach jednej dyscypliny. Na przykład w analizowanych rozprawach doktorskich i habilitacyjnych deklarowano interdyscyplinarność, ale w praktyce zastosowano głównie metody monodyscyplinarne, takie jak sondaże diagnostyczne i analizy statystyczne. Brakowało rzeczywistej integracji metod i teorii z różnych dyscyplin i dziedzin, co ograniczało potencjał interdyscyplinarności.

Przykładem może być publikacja pt. *Wpływ przestępczości gospodarczej na bezpieczeństwo ekonomiczne RP*. Autor wskazuje, że zastosował metodę sondażu diagnostycznego i analizę aktów prawnych, wspierane statystyką opisową. Podkreśla znaczenie ilościowych narzędzi w określeniu wpływu przestępczości na gospodarkę, ograniczając się do analizy dostępnych danych i sondaży. Aby badanie dotyczące wpływu przestępczości gospodarczej na bezpieczeństwo ekonomiczne RP było bardziej kompleksowe i interdyscyplinarne, autor mógłby zastosować następujące dodatkowe metody naukowe, w szczególności z zakresu nauk ekonomicznych i pokrewnych: analiza ekonometryczna, analiza kosztów i korzyści czy modelowanie scenariuszowe.

⁶ J. Gierszewski. *Sub-Disciplines in Security Sciences: On the Need to Distinguish Them*, "Polish Political Science Yearbook", vol. 52(4) (2023), s. 193-196.
DOI: <https://doi.org/10.15804/ppsy202397>

Zastosowanie tych metod pozwoliłoby na bardziej złożoną i wieloaspektową analizę wpływu przestępczości gospodarczej, łącząc perspektywę interdyscyplinarną z konkretnymi metodami nauk ekonomicznych.

W kolejnej losowo dobranej rozprawie pt. *Uwarunkowania działań Policji na rzecz bezpieczeństwa mieszkańców wybranych gmin powiatu tarnowskiego*, autor wskazuje na wykorzystanie w części empirycznej: sondażu diagnostycznego (i technik wywiadu oraz ankietowania) oraz metod statystycznych. Do rozwiązania przyjętego problemu badawczego można wykorzystać następujące metody z zarządzania, nauk prawnych i ekonomicznych: metoda benchmarkingowa do porównania działań Policji w wybranych gminach z najlepszymi praktykami, analiza efektywności operacyjnej do wykorzystania wskaźników efektywności do oceny, czy zasoby Policji (kadrowe, finansowe, techniczne) są optymalnie wykorzystywane w działaniach na rzecz bezpieczeństwa lokalnego oraz metody dogmatyczno – prawnej do ustalenia, które elementy regulacji mogą wymagać nowelizacji, aby wspierać skuteczniejsze działania Policji w zapewnianiu bezpieczeństwa mieszkańcom.

Każda z tych metod może dostarczyć wartościowych danych i perspektyw, wzbogacając analizę działań Policji i przyczyniając się do lepszego rozwiązania problemu badawczego.

W obu analizowanych rozprawach autorzy deklarowali interdyscyplinarność, jednak zastosowane metody były wyraźnie monodyscyplinarne (sondaż diagnostyczny, analiza dokumentów i piśmiennictwa). Metody te skutecznie pozwoliły na realizację wąsko zdefiniowanych celów badawczych, ale nie uwzględniały pełnego kontekstu badanego problemu w ujęciu interdyscyplinarnym.

Hipoteza nr 1 została potwierdzona. Wyniki analizy dobranych losowo rozpraw wskazują, że interdyscyplinarność jest deklarowana, ale nie realizowana w praktyce. Autorzy ograniczają się do metod monodyscyplinarnych, co prowadzi do fragmentaryzacji wyników i pominięcia szerszego kontekstu problemów badawczych.

Tabela 1

Porównanie interdyscyplinarności i monodyscyplinarności (zalety i wady)

Kategoria	Interdyscyplinarność	Monodyscyplinarność
Definicja	Integracja wielu perspektyw badawczych w celu analizy złożonych problemów	Analiza prowadzona w ramach jednej dyscypliny, skoncentrowana na jej metodach i teoriach.
Zalety	<ul style="list-style-type: none"> – Kompleksowość podejścia – Elastyczność w rozwiązywaniu złożonych problemów 	<ul style="list-style-type: none"> – Głębka i precyzja analizy – Spójność metodologiczna
Adaptacyjność	Wysoka	Ograniczona
Ograniczenia	<ul style="list-style-type: none"> – Trudności w integracji metod – Ryzyko płytkości analizy – Duże kompetencje badaczy 	<ul style="list-style-type: none"> – Brak szerokiego kontekstu w analizie – "Tunelowe" podejście do problemów

Źródło: opracowanie własne.

Interdyscyplinarność jest definiowana jako integracja wielu perspektyw badawczych w celu analizy złożonych problemów, co pozwala na bardziej kompleksowe podejście do wielowymiarowych zjawisk. W przeciwieństwie do tego, monodyscyplinarność koncentruje się na badaniach prowadzonych w ramach jednej dyscypliny, z silnym naciskiem na jej metody i teorie. Ta różnica w definicji ukazuje, że interdyscyplinarność może być bardziej elastyczna w badaniu problemów o charakterze systemowym, takich jak globalne zagrożenia, podczas gdy monodyscyplinarność oferuje głębokie zrozumienie szczegółowych aspektów wąskich zagadnień. Spójność metodologiczna charakterystyczna dla monodyscyplinarności jest szczególnie cenna w badaniach wymagających wysokiej wiarygodności wyników, takich jak analiza prawna lub modelowanie ekonomiczne.

Adaptacyjność interdyscyplinarności została oceniona jako wysoka, co wynika z możliwości zastosowania różnych metod i narzędzi badawczych do dynamicznie zmieniających się problemów. Jest to szczególnie ważne w kontekście współczesnych wyzwań globalnych, takich jak zmiany klimatyczne czy cyberzagrożenia, które wymagają wszechstronnego podejścia. Monodyscyplinarność charakteryzuje się ograniczoną adaptacyjnością, gdyż jej ramy teoretyczne i metodologiczne są skoncentrowane na wąskich polach badawczych, co utrudnia odpowiedź na złożone problemy wymagające integracji wiedzy z wielu dziedzin i dyscyplin naukowych.

Tabela wskazuje również na istotne ograniczenia obu podejść. W przypadku interdyscyplinarności największym wyzwaniem są trudności w integracji metod oraz ryzyko płytkości analizy wynikające z potencjalnego braku dogłębnego zrozumienia poszczególnych

perspektyw. Dodatkowym ograniczeniem jest wysoki poziom kompetencji wymagany od badaczy, co może być barierą dla realizacji interdyscyplinarnych projektów. Monodyscyplinarność z kolei zмага się z brakiem szerokiego kontekstu w analizie, co prowadzi do "tunelowego" podejścia, ograniczając zdolność badacza do uwzględnienia aspektów poza głównym nurtem badanej dyscypliny. Ten brak holistycznego podejścia może być problematyczny w sytuacjach, które wymagają uwzględnienia wielu zmiennych badanego zagrożenia.

Analiza cech interdyscyplinarności i monodyscyplinarności w naukach społecznych wskazuje, że oba podejścia mają swoje miejsce w badaniach nad złożonymi problemami. Interdyscyplinarność jest niezbędna do analizy wielowymiarowych zjawisk, takich jak wojny hybrydowe czy kryzysy migracyjne, podczas gdy monodyscyplinarność sprawdza się w badaniach szczegółowych. Dla nauk o bezpieczeństwie optymalnym rozwiązaniem może być model hybrydowy, łączący zalety obu podejść.

Interdyscyplinarność w naukach o bezpieczeństwie

W naukach o bezpieczeństwie, przedmiot poznania często wykracza poza granice jednej dyscypliny. Przykładem jest analiza cyberbezpieczeństwa, która wymaga uwzględnienia technicznych aspektów ochrony danych, prawnych regulacji, społecznego postrzegania zagrożeń oraz ekonomicznego wpływu ataków cybernetycznych. Zrozumienie takich problemów wymaga dialogu między różnymi dyscyplinami, a także rozwijania uniwersalnych modeli badawczych, które można stosować w różnych kontekstach.

Interdyscyplinarne podejście umożliwia lepsze zrozumienie złożonych problemów w naukach o bezpieczeństwie dzięki integracji metod i teorii z różnych dyscyplin, co pozwala na bardziej kompleksowe ujęcie badanych zagadnień, takich jak wojny hybrydowe, wspomniane cyberbezpieczeństwo czy zmiany klimatyczne.

Wojny hybrydowe łączą elementy militarne, propagandowe i cybernetyczne, co sprawia, że wymagają analizy nie tylko z perspektywy strategicznej i militarnej, ale także z uwzględnieniem socjologii, nauk prawnych, technologii informatycznych oraz nauk politycznych i administracji. Na przykład działania propagandowe w wojnach hybrydowych można badać za pomocą teorii komunikacji, podczas gdy cyberataki wymagają wiedzy z zakresu informatyki i prawa międzynarodowego. Połączenie teorii konfliktów (socjologia), analizy

technologicznej (informatyka) oraz strategii wojskowej (nauki o bezpieczeństwie) umożliwia bardziej wszechstronne zrozumienie tego zjawiska.

Zmiany klimatyczne mają wpływ na bezpieczeństwo społeczno-polityczne i ekonomiczne. Badania w tym obszarze muszą uwzględniać modele zmian środowiskowych, teorie polityki publicznej oraz ekonomię zrównoważonego rozwoju. Przykładem jest analiza migracji klimatycznych, gdzie zachodzi potrzeba integracji badań nad polityką imigracyjną, ekonomią lokalnych rynków pracy oraz psychologią migracyjną. Badania migracji muszą obejmować perspektywy ekonomiczne (ocena wpływu na rynek pracy), prawne (ochrona uchodźców) i socjologiczne (integracja migrantów w społeczeństwie). Analiza interdyscyplinarna pozwala na zbadanie wpływu migracji na rynek pracy (ekonomia), polityki azylowe (prawo) oraz integrację społeczną (socjologia).

Cyberbezpieczeństwo jest obszarem, w którym do analizy powinno się korzystać z metodologii i dorobku teoretycznego różnych dyscyplin. Wyzwania takie jak ochrona infrastruktury krytycznej wymagają interdyscyplinarnych narzędzi analizy, np. stosowania teorii gier w modelowaniu strategii ochronnych. Symulacje komputerowe stosowane w analizie konfliktów, łączą perspektywy militarne z informatyką i naukami socjologicznymi.

Tabela 2

Przykłady interdyscyplinarnego podejścia w naukach o bezpieczeństwie

Problem	Metody interdyscyplinarne	Teorie interdyscyplinarne
Wojny hybrydowe	Analiza dyskursu, symulacje komputerowe, badania mediów, analiza sieci społecznych, analiza geoprzestrzenna.	Teoria konfliktów, teorie systemów, teorie mediów, teorie bezpieczeństwa asymetrycznego
Cyberbezpieczeństwo	Analiza prawna, badania techniczne, analiza big data, analiza ryzyka, sondaż diagnostyczny	Teoria gier, teoria systemów złożonych, teoria racjonalnego wyboru.
Zmiany klimatyczne	Modelowanie matematyczne, analiza polityczna, badania społeczne, prognozowanie trendów, analiza ekosystemowa	Teoria ryzyka, teoria zrównoważonego rozwoju, teoria sprawiedliwości środowiskowej, teoria adaptacji społecznej, teorii ekonomii migracyjnej

Źródło: opracowanie własne.

Analiza interdyscyplinarności w naukach o bezpieczeństwie wskazuje, że integracja podejść z różnych dyscyplin wzbogaca analizę złożonych problemów, takich jak wojny hybrydowe, migracje czy cyberbezpieczeństwo. Interdyscyplinarność dostarcza narzędzi do kompleksowego zrozumienia tych zjawisk, co potwierdza przyjętą hipotezę cząstkową.

Rozbudowa zestawienia o zaawansowane techniki, takie jak analiza big data w cyberbezpieczeństwie czy prognozowanie trendów w zmianach klimatycznych, wskazuje na

rosnącą rolę narzędzi technologicznych i analitycznych w badaniach interdyscyplinarnych. Te metody łączą perspektywy wielu dziedzin nauk społecznych i nauk ścisłych, co pozwala na lepsze zrozumienie i rozwiązanie złożonych problemów. Przykłady takie jak symulacje komputerowe w wojnach hybrydowych czy analiza prawnomiędzynarodowa w migracjach wskazują, że interdyscyplinarne podejście nie tylko wzbogaca badania teoretyczne, ale także dostarcza narzędzi praktycznych dla zarządzania kryzysami i polityka publiczną.

Wszystkie te problemy mają charakter wielowymiarowy i wymagają połączenia różnorodnych perspektyw badawczych, co czyni interdyscyplinarność kluczowym podejściem w naukach o bezpieczeństwie. Zamiast ograniczać się do jednego aspektu, nauki o bezpieczeństwie mogą analizować powiązania między polityką, gospodarką, technologią i społeczeństwem. Na przykład w przypadku cyberbezpieczeństwa interdyscyplinarne podejście umożliwia ocenę ryzyk technologicznych, ekonomicznych skutków ataków oraz reakcji społecznych na zagrożenia.

Model hybrydowy

Monodyscyplinarność, choć ceniona za swoją precyzję i głębokość badawczą, skupia się na szczegółowym badaniu jednego wymiaru problemu. To skupienie może prowadzić do zjawiska określanego jako „tunelowe” spojrzenie, w którym inne istotne aspekty problemu zostają pominięte. Przykładem tego ograniczenia może być analiza problemów związanych z cyberbezpieczeństwem. Gdy badania opierają się wyłącznie na metodach technicznych, takich jak analiza luk w oprogramowaniu czy monitorowanie sieci, mogą zostać zignorowane aspekty społeczne, takie jak świadomość użytkowników i ich edukacja w zakresie bezpieczeństwa cyfrowego. W konsekwencji, rozwiązania techniczne, choć skuteczne w określonych warunkach, mogą okazać się niewystarczające w obliczu problemów wynikających z ludzkich zachowań.

Monodyscyplinarność, skoncentrowana na rozwijaniu jednej, głęboko zakorzenionej perspektywy, napotyka trudności w adaptacji do dynamicznie zmieniającego się zagrożenia. Przykładem mogą być działania hybrydowe, które łączą elementy militarne z dezinformacją i cyberatakami. Tradycyjnie militarne podejście do badań może być niewystarczające do uchwycenia pełnego zakresu działań hybrydowych, które w dużej mierze operują poza klasycznymi kategoriami konfliktu zbrojnego. W takim przypadku brak interdyscyplinarności prowadzi do niepełnych analiz, co może ograniczyć skuteczność strategii przeciwdziałania.

Kolejnym ograniczeniem monodyscyplinarności jest jej trudność w integracji teorii i metod z innych dyscyplin. Prowadzi to do ryzyka pominięcia istotnych elementów problemu, które mogą być istotne dla jego pełnego zrozumienia. Na przykład migracje ludności mogą być analizowane wyłącznie z perspektywy demograficznej, uwzględniającej zmiany populacji w określonych regionach. Jednak takie podejście może pominąć kwestie prawne, takie jak ochrona uchodźców, czy społeczne, takie jak integracja migrantów w społeczeństwie docelowym. Brak tego szerszego spojrzenia utrudnia opracowanie skutecznych polityk migracyjnych.

Monodyscyplinarne podejście często nie sprzyja efektywnej współpracy międzysektorowej, co jest szczególnie problematyczne w obszarach takich jak zarządzanie kryzysowe. W sytuacjach kryzysowych, takich jak klęski żywiołowe, pandemia czy konflikty zbrojne, współpraca między ekspertami z różnych dziedzin – takich jak zarządzanie, socjologia, medycyna i prawo – jest nieodzowna. Może prowadzić do izolacji badaczy i specjalistów, ograniczając wymianę wiedzy i wspólne tworzenie rozwiązań. Przykładowo, w zarządzaniu kryzysowym podczas pandemii COVID-19 konieczna była integracja wiedzy medycznej, logistycznej i socjologicznej, aby zrozumieć i odpowiedzieć na wielowymiarowe skutki kryzysu. Brak interdyscyplinarnego podejścia w takich przypadkach skutkuje niepełnymi strategiami i ograniczoną skutecznością działań.

Tabela 3.
Założenia modelu hybrydowego

Komponent	Opis
Rama interdyscyplinarna	Integracja perspektyw z różnych dyscyplin, takich jak socjologia, nauki prawne itd.
Rama monodyscyplinarna	Wykorzystanie specjalistycznych metod i teorii charakterystycznych dla jednej dyscypliny.
Elastyczność adaptacyjna	Zdolność do dynamicznego reagowania na nowe wyzwania, np. wojny hybrydowe czy zmiany klimatyczne.
Zrównoważona współpraca	Ustanowienie struktur pozwalających na efektywną współpracę między badaczami z różnych dyscyplin (budowanie zespołów).

Źródło: opracowanie własne.

Model hybrydowy łączy interdyscyplinarność z monodyscyplinarną głębią, tworząc komplementarną strukturę analizy problemów w naukach o bezpieczeństwie. Jego

zastosowanie umożliwia efektywne rozwiązywanie złożonych problemów, jednocześnie zachowując precyzję i kompleksowość analizy.

Interdyscyplinarność w modelu hybrydowym polega na integracji wiedzy i metod z różnych dziedzin w celu stworzenia całościowego obrazu badanego problemu. Na przykład zadaniem zespołu badawczego będzie stworzenie modelu zarządzania ryzykiem, który łączy technologię (monitorowanie zagrożeń), socjologię (badanie reakcji społecznych na incydenty) i prawo (opracowanie regulacji prawnych dotyczących ochrony danych).

Monodyscyplinarność w modelu hybrydowym dostarcza niezbędnej precyzji i strukturalnej spójności w ramach szczegółowych analiz. I tak, szczegółowa analiza regulacji prawnych dotyczących ochrony danych w cyberprzestrzeni może stanowić podstawę dla interdyscyplinarnych rekomendacji. Przykładowo, doktrynalne badanie przepisów prawa unijnego dotyczących RODO miało na celu stworzenie skutecznych strategii zarządzania danymi.

Model hybrydowy umożliwia łączenie teorii z różnych dyscyplin, co wzbogaca analizy i pozwala lepiej zrozumieć złożoność problemów. Połączenie różnych teorii może pomóc w tworzeniu strategii przeciwdziałania współczesnym wyzwaniom, takim jak dezinformacja czy wojny hybrydowe. Przykładowo, wykorzystanie teorii konfliktów (analiza działań hybrydowych), teorii systemów (zarządzanie procesami) oraz teorii informacji (analiza przepływu danych) może pomóc w opracowaniu strategii przeciwdziałania dezinformacji.

Proponowany model hybrydowy w naukach o bezpieczeństwie łączy interdyscyplinarność, która dostarcza szerokiego kontekstu i elastyczności, z monodyscyplinarną głębią, zapewniającą precyzję i stabilność. Dzięki temu możliwe jest stworzenie zintegrowanego podejścia, które odpowiada na złożone wyzwania współczesnego świata, takie jak wojny hybrydowe, migracje czy cyberbezpieczeństwo. Model ten stanowi propozycję przyszłościowego rozwoju nauk o bezpieczeństwie, łączącego różnorodność metod i teorii w spójny system analizy i działania.

Hipoteza cząstkowa nr 3 została potwierdzona – integracja interdyscyplinarności z monodyscyplinarnością w modelu hybrydowym jest optymalnym rozwiązaniem dla nauk o bezpieczeństwie.

PODSUMOWANIE

W świetle przeprowadzonych analiz i rozważań, celem głównym artykułu było zrozumienie, w jaki sposób nauki o bezpieczeństwie mogą integrować interdyscyplinarne podejście w analizie złożonych problemów bezpieczeństwa, jednocześnie zachowując specyfikę dyscypliny monodyscyplinarnej. Przeprowadzona analiza potwierdziła, że interdyscyplinarność i monodyscyplinarność nie muszą być wzajemnie wykluczającymi się podejściami, ale mogą współistnieć w formie modelu hybrydowego, który łączy ich zalety, minimalizując jednocześnie ograniczenia.

Dzięki integracji wiedzy z różnych dziedzin interdyscyplinarność umożliwia tworzenie nowych narzędzi badawczych i rozwój teorii. Współczesne wyzwania, takie jak zmiany klimatyczne czy dezinformacja, wymagają przekroczenia ram jednej dyscypliny, co stawia monodyscyplinarność w trudnej pozycji w kontekście adaptacji.

Model hybrydowy umożliwia integrację interdyscyplinarnych perspektyw z monodyscyplinarną precyzją, co pozwala na kompleksową analizę złożonych problemów przy zachowaniu głębi badawczej. W praktyce zastosowanie interdyscyplinarnych zespołów badawczych, wspieranych przez monodyscyplinarne analizy szczegółowe, może prowadzić do bardziej efektywnych strategii zarządzania kryzysowego i bezpieczeństwa.

Przyjęta hipoteza, zakładająca, że nauki o bezpieczeństwie mogą skutecznie integrować interdyscyplinarne podejście, jednocześnie zachowując tożsamość jako dyscyplina monodyscyplinarna poprzez wypracowanie modelu hybrydowego, została zweryfikowana pozytywnie. Analizy wskazują, że interdyscyplinarność i monodyscyplinarność mogą być wzajemnie uzupełniającymi się podejściami, a ich połączenie oferuje nowe możliwości badawcze.

Proponowany model hybrydowy stanowi narzędzie umożliwiające naukom o bezpieczeństwie efektywne reagowanie na złożone wyzwania współczesnego świata. Dzięki integracji interdyscyplinarności i monodyscyplinarności model ten odpowiada zarówno na potrzebę holistycznego spojrzenia, jak i na wymóg głębokości analizy.

Interdyscyplinarność w naukach o bezpieczeństwie wiąże się z potrzebą przygotowania specjalistów, którzy będą zdolni do pracy w złożonych i zmiennych środowiskach. Kształcenie przyszłych ekspertów ds. bezpieczeństwa musi wychodzić poza wąską specjalizację, aby uwzględniać:

1. Kompetencje interdyscyplinarne: studenci nauk o bezpieczeństwie powinni być szkoleni w zakresie łączenia perspektyw technologicznych, prawnych, społecznych

i politycznych. Na przykład program studiów powinny obejmować kursy z cyberbezpieczeństwa, analizy ryzyka, prawa międzynarodowego oraz psychologii kryzysowej.

2. Umiejętność pracy w zespołach interdyscyplinarnych: kształcenie powinno uwzględniać pracę nad wspólnymi projektami badawczymi, gdzie studenci będą musieli integrować wiedzę z różnych dziedzin i dyscyplin w celu rozwiązania takich problemów, jak migracje związane z kryzysem klimatycznym czy strategie obrony przed dezinformacją.
3. Zrozumienie kontekstów interdyscyplinarnych: nauczanie powinno promować podejście holistyczne, które uwzględnia różnorodne aspekty problemów bezpieczeństwa, takie jak społeczne skutki ataków cybernetycznych czy ekonomiczne implikacje wojen hybrydowych. Taki model kształcenia sprzyja wyjściu poza fragmentaryczne postrzeganie zjawisk.

Jak zauważa Th. Adorno, nadmierne zamknięcie się dyscyplin w wąskich specjalizacjach może prowadzić do stagnacji intelektualnej⁷. Dla nauk o bezpieczeństwie oznacza to konieczność balansowania między rozwijaniem autonomii dyscypliny a aktywnym włączaniem się w dialog z innymi dyscyplinami. Autonomia nauk o bezpieczeństwie jest przywilejem, który pozwala jej tworzyć unikalne teorie i metody. Jednocześnie interdyscyplinarność jest niezbędna, aby sprostać złożonym wyzwaniom globalnym, które wymagają współpracy w ramach zespołów interdyscyplinarnych.

⁷ T. W. Adorno, *Dialektyka negatywna*, tłum. Krystyna Krzemieniowa, PWN, Warszawa 1986, s. 80.

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO LITERATURE

- Adorno T. W., *Dialektyka negatywna*, tłum. Krystyna Krzemieniowa, PWN, Warszawa 1986.
- Gierszewski J., *Wokół uniwersum nauk o bezpieczeństwie*, Difin Warszawa 2023.
- Gierszewski J., *Sub-Disciplines in Security Sciences: On the Need to Distinguish Them*, "Polish Political science Yearbook", vol. 52(4) (2023), s. 193-196. DOI: <https://doi.org/10.15804/ppsy202397>
- Kita M., „Razem”: konsiliencja, interdyscyplinarność, transdyscyplinarność, w: *Transdyscyplinarność badań nad komunikacją medialną*, t. 1: Stan wiedzy i postulaty badawcze, red. M. Kita, M. Ślawska, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012.
- Kuhn T. S., *Struktura rewolucji naukowych*, Warszawa: Aletheia, 2001.
- Markowski M. P., *Efekt inskrypcji. Jacques Derrida i literatura*, Bydgoszcz 1997, za: M. Dudzikowa, *Sytuacja problematyczna interdyscyplinarności w naukach społecznych i humanistycznych (z kryzysem w tle)*, w: A. Chmielewski, M. Dudzikowa, A. Grobler (red.), *Interdyscyplinarnie o interdyscyplinarności. Między ideą a praktyką*, Kraków 2012.
- Włodarczyk R., Żłobicki W., (red.), *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki*, Impuls Kraków 2011.

Copyright (c) 2025 Janusz Gierszewski

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License